

Osmanlı Devleti Döneminde Ra'sü'l-Ayn Çiftliğindeki Tarım ve Hayvancılık Faaliyetleri (19. yüzyıl)

Agriculture and Livestock Activities in Ra'su'l-Ayn Farm during the Ottoman Empire (19th Century)

Mehmet Nuri
ŞANDA¹



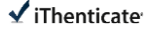
¹Dr. Bağımsız Araştırmacı, Mersin
Türkiye
e-mail: mns2133@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 8.2.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 13.5.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Mehmet Nuri ŞANDA
mns2133@hotmail.com

Atf /Cite this article:
Şanda, M., N. (2024). Osmanlı Devleti Döneminde Ra'sü'l-Ayn Çiftliğindeki Tarım ve Hayvancılık Faaliyetleri (19. yüzyıl). *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 174-188.

This article checked by



Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-
Noncommercial 4.0 International License.

Öz

Osmanlı Devleti'nde tarım ve hayvancılık toplumsal hayatı ve ekonomik yapıyı şekillendiren ana unsurlardan biridir. Devlet, farklı konum ve rütbelerdeki memurlara gerçekleştirdikleri hizmetler karşılığında maaş niteliğinde topraklar tahsis etmiştir. Bu durum, devleti hem maaş ödeme gibi büyük bir mali yükümlülüğten kurtarmış hem de boş toprakların üretime açılmasını sağlamıştır. Üretime açılan topraklar üzerinde birçok tarım ve hayvancılık faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'ndeki tarım, meyvecilik ve hayvancılık faaliyetleri üzerinde durulacaktır. Ayrıca çiftlikte tarım alanındaki modernleşme çalışmaları, tohum miktarları, çiftlikte yer alan Maşuk arazisine ait demirbaş listesi, Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde ipek böceği yetiştiriciliği ve Sur kasabasındaki susuzluk sorununun çiftlik arazisinden geçen akarsu aracılığıyla çözülmesi gibi konular hakkında bilgiler verilecektir. Araştırmada, Osmanlı arşiv belgelerinde yer alan bilgi ve veriler transkripsiyon edildikten sonra içeriğine göre sınıflandırılmış ve yorumlanarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Yapılan literatür taramasında Ra'sü'l-Ayn tarihi hakkında bazı tez ve kitap çalışmalarına rastlanmıştır da 19. yüzyılda Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde tarım, meyvecilik ve hayvancılık faaliyetlerine dair herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu sebepten dolayı araştırmanın literatürde bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Ziraat, İktisat, Ra'sü'l-Ayn (Resülayn), Ceylanpınar

Abstract

Agriculture and animal husbandry were among the main elements that shaped social life and economic structure in the Ottoman Empire. The state allocated lands to civil servants of different positions and ranks in return for their services. This situation not only saved the state from a great financial obligation such as paying salaries, but also enabled the vacant lands to be opened for production. Many agricultural and livestock activities have been carried out on lands opened for production. This research will emphasize agriculture, fruit growing and livestock activities in Ra'su'l-Ayn Farm. In addition, some information will be given about the modernization in the farm field, the number of seeds, the list of fixtures belonging to the Maşuk land in the farm, the breeding of silkworms in the Ra'su'l Ayn Farm and the solution of the droughtiness problem in the town of Sur through the river flowing through the farmland. In this research, the information and data in the Ottoman archive documents were classified according to their content after transcription and were included in interpretation. Although some thesis and book studies on the history of Ra'su'l-Ayn were related to in the literature research, it is seen that there have not been any studies regarding that there were no studies on agriculture, fruit growing, and livestock activities in Ra'sü'l-Ayn Farm in the 19th century. Henceforth, it is thought that this study will make some contributions, on to the field of literature.

Keywords: Ottoman Empire, Economics, Agriculture, Ra'sü'l-Ayn (Resulayn), Ceylanpınar

Giriş

Ra'sü'l-Ayn, kuzeyde Karacadağ, batıda Tektek dağları, doğuda Kızıltepe ovası ile topoğrafik sınır teşkil eden sırtlar ve güneyde de Suriye sınırı ile çevrelidir (Oldaç, 1970: 72-106). Asurlar döneminde Ra'sü'l-Ayn'a "Rasina" denildiği de bilinmektedir (Eroğlu, Babuçoğlu ve Öznil, 2012: 64). Kuzey Mezopotamya'daki El-Cezire bölgesi içinde yer alan ve 16. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı sınırlarına dâhil edilen Ra'sü'l-Ayn verimli topraklara sahip bir coğrafyadır. Bu verimli topraklar üzerinde kurulan Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde birçok alanda tarım ve hayvancılık faaliyeti yapılmıştır (Kösen, 2014: 18). 1921 tarihli Ankara Anlaşması ile Türkiye ve Suriye arasındaki sınır, Çobanbey İstasyonu'ndan Nusaybin'e kadar demiryolu olarak belirlenmiş ve Ra'sü'l-Ayn, Suriye topraklarında kalmıştır (Atar ve Eslemmez, 2011: 4). Ra'sü'l-Ayn'daki toprakları yapıları itibarıyla iki kısma ayırmak mümkündür. Bunlar killi ve kırmızı topraklardır. Toprağın verimliliği ile birlikte bölgede görülen iklim tipi de verim açısından arazinin potansiyelini etkilemektedir (Kösen, 2014: 18). Yazları sıcak ve kışları da ılık bir iklime sahip olan Ra'sü'l-Ayn bölgesinde kurak bir iklim hâkimdir. Bu durum bölgede yetiştirilen ürün çeşidini ve verimini olumsuz yönde etkilemiştir (Tuylu, 2002: 12). Karacadağ ve Tektek dağlarının eteklerinden başlayarak Ra'sü'l-Ayn kazasının sınırları içinden geçen sular Aviç, Cerrah, Çağçağ, Muhabin, Vadi-i Rad ve Zergan çaylarıyla birleşip Haseke'de Habur Çayı'nı oluşturur. Habur Çayı da Haseke'nin içinden geçerek Fırat Nehri'ne dökülmektedir. Ra'sü'l-Ayn'dan geçen bu çayın etkisiyle çiftliğin belli alanlarında sulu tarım yapılabilmektedir (Bozkurt, 2017: 44). Verimli toprakları bünyesinde barındıran Ra'sü'l-Ayn Çiftliği' padişah hasları arasında yer almıştır. Bu çiftlik, iltizam usulü ve açık artırma metoduyla belli bir süreliğine mültezimlere verilmiştir. Açık artırma ihaleleri gerçekleştirilirken mültezimlerden kefiller istenmiş ve şahitler huzurunda devir işlemleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmada incelenen arşiv belgelerindeki bilgiler ışığında 19. yüzyılın ikinci yarısında Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nin İsmail El-Basri ve Habib-i Neccar adlı mültezimlere iltizam usulü ile verildiği anlaşılmaktadır. Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nin ekonomisi büyük oranda topraktan elde edilen mahsüllere bağlıdır. Çiftlikte arpa, buğday, darı, mercimek, pamuk, bakla, kabak, fasulye ve karpuz gibi birçok ürün yetiştirilmiştir. Çiftlik arazisinde sulu ve susuz tarımın yanında meyvecilik faaliyetleri de yapılmıştır. Çiftlikteki bahçelerde nar, ayva, incir, hurma, limon, dut, muz, tatlı limon ve portakal gibi ürünler yetiştirilmiştir. Arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda çiftlikte ipek böceği yetiştiriciliği ve işletmeciliğinin de yapıldığı anlaşılmaktadır. Devlet, belli dönemlerde konargöçer aşiretleri çiftlik arazisine yerleştirmiş ve ziraatla uğraşmaları için onlara tohum, çeşitli alet ve edevatlar vermiştir (Karaman, 2012: 237).

1. Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde Modernleşme Çalışmaları ve Tarımsal Faaliyetler

Osmanlı Devleti'nde halkın büyük çoğunluğu geçimini topraktan sağlamaktaydı. 19. yüzyılda halkın tarımsal faaliyetlerde uyguladığı yöntemler Avrupa ve Amerika'daki modern tarım tekniklerinden ziyade klasik yönetmelerden ibaretti. Özellikle teknolojik araç-gereçlerin kullanımının yetersizliği, sulama imkânlarının sınırlı olması, tarımda çiftçinin tohum ıslahı, toprağı gübreleme ve makine ile işleme gibi gelişmelerden habersiz olması üretimde sürekliliği ve verimi olumsuz etkilemiştir. Avrupalı devletler sanayi inkılabının etkisiyle sanayide olduğu gibi tarımda da modernleşme yoluna gitmiştir. Bu durum Osmanlı'ya nazaran daha küçük topraklara sahip olan Avrupa devletlerinin tarım alanında da ilerlemesini hızlandırmıştır. Osmanlı Devleti de Batı'da meydana gelen bu yeniliklere ayak uydurmak, tarımda verimi ve kaliteyi artırmak amacıyla 16 Ocak 1846 tarihinde Ziraat Nezareti'ni kurmuştur. Ayrıca 1888'de çiftçiye kredi sağlamak ve çiftçiyi desteklemek amacıyla Ziraat Bankası'nı kurmuştur. Modern anlamda tarımsal faaliyetlerin ülke geneline yayılması için birçok çiftliğin kurulması gerekiyordu. Fakat ülke ekonomisi buna elverişli olmadığı için daha az masrafla Numune ve Tecrübe Tarlalarının kurulması kararlaştırılmıştır (Güran, 1998: 307).

¹ 20 Ekim 1921 tarihinde Fransa ile Yeni Kurulan Türk Devleti arasında Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Ra'sü'l-Ayn merkezinin bir kısmı Suriye topraklarında bir kısmı ise Türkiye topraklarında kalmıştır. Ra'sü'l-Ayn'ın Türkiye tarafında kalan kısmına Urfa valiliğinin talebi doğrultusunda 1946 yılında cumhurbaşkanı, başbakan ve ilgili bakanın onayıyla "Ceylanpınar" adı verilmiştir. Böylece Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nin adı Ceylanpınar Çiftliği'ne dönüşmüştür (Şanda, 2021: 363-382).

Osmanlı Devleti tarımı geliştirmek amacıyla Amerika ve Avrupa ülkelerinden çeşitli makineler de ithal etmiştir. Nitekim 1855'te Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nin deposunda kayıt altına alınan alet ve edevatlar içinde Amerika ve Avrupa'dan getirilmiş 1 adet tohum ekimi için demir araba, 1 adet mısır buğdayı makinesi, 1 adet pamuğu tohumdan ayıran makine, 1 adet toprağı ottan temizleme işine yarayan makine, 2 adet Efrenci² çift demir aleti ve bu aletlere ait 2 adet demir zincir ve 30 adet burgu yer almaktadır (BOA, HH. d. 15070, 5). Yurtdışından getirilen bu aletler Osmanlı Devleti'nin tarımsal üretimde verimi ve kaliteyi artırma adına farklı arayışlar içinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, tarımın geliştirilmesi amacıyla Avrupa'nın önemli başkentlerinde açılan Osmanlı mekteplerine öğrenciler gönderilmiş ve ziraat eğitimi almaları sağlanmıştır. Örneğin, 25 Temmuz 1865 tarihli arşiv belgesinde Paris Osmanlı Mektebi'nde Ziraat eğitimi alan Tahir Efendi'nin Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde istihdam edilmesi istenmiştir (BOA, MVL. 778/55).

1.1. Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'ndeki Tohum Miktarları

Tarımda verimin artması, kullanılan tohumun kalitesiyle doğru orantılıdır. Osmanlı Devleti'nde çiftçi her yıl ektiği ürünün bir kısmını tohumluk olarak ayırırdı. Ayrılan bu tohum bir sonraki yıl ekilecek ekinlerde kullanılırdı. Düşük kalitedeki tohumlar tarımsal faaliyetlerde yeteri kadar verim alınmasını engelliyordu (Karal, 1983: 442). 1855 yılında Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'ndeki Maşuk arazisine ekilmek üzere kayıt altına alınan tohumun cinsi, miktarı ve ölçüsü aşağıda Tablo-1'de verilmiştir.

Tablo 1: Ra'sü'l-Ayn'daki Maşuk Arazisindeki Tohumun Cinsi ve Miktarı (BOA., HH. d... 15070, 2-3.)

Cinsi	Miktarı	Ölçü Birimi
Hınta	324	Kile ³
Şair	162	Kile
Darı	15	Kile
Sisam	4	Kile
Burçak	20	Kile
Bakla	20	Kile
Mercimek	20	Kile
Pamuk Tohumu	200	Kıymeti
Saman	1.000	Zembil ⁴
Kabak ve Karpuz Tohumu	2	Kile
Frenk Fasulyesi Tohumu	2	Kile
İpek Tohumu	907	Dirhem ⁵

Yukardaki tablo incelendiğinde, Ra'sü'l-Ayn'daki Maşuk arazisine ekilmek amacıyla 324 kile hınta (buğday), 162 kile şair (arpa), 15 kile darı, 200 kıymet pamuk, 4 kile sisam, 20 kile burçak, 20 kile bakla, 20 kile mercimek, 2 kile kabak ve karpuz tohumu, 2 kile de Frenk fasulyesi tohumunun ayrıldığı görülmektedir. Bu durum Maşuk arazisinin sulu ve susuz tarıma elverişli olduğunu göstermektedir. Çünkü pamuk, kabak, fasulye ve bakla gibi ürünler yetiştirme ve olgunlaşma dönemlerinde suya daha çok ihtiyaç duyarken arpa, buğday ve mercimek gibi

² Avrupalılara mahsus ve ait anlamına gelmektedir (Şemseddin Sami, H.1317: 136).

³ Bir kile, değer olarak bölgeden bölgeye değişir. Fakat Osmanlı'da genel olarak sıvı kile 37 litreye denk gelen İstanbul kilesi kabul görmüştür. Kilenin alt birimleri yarım, şinik, kutu ve zarftır. Bir de kilenin ağırlık eşdeğeri vardır. Bu değer, tahılın kalite ve cinsine göre değişir. Örneğin, 1 kile buğday 28-33 kg arasındayken 1 kile bakla 24-25,5 kg arasındadır (Buğdaycı, 2015: 145).

⁴ Eşya taşımak için hasır gibi örülmüş yukarısı geniş aşağısı dar kaba verilen addır (Şemseddin Sami, H.1317: 688).

⁵ Ağırlık olarak 1 dirhem 3,207 grama denk gelmektedir (Buğdaycı, 2015: 143).

ürünler nispeten daha az suya ihtiyaç duymaktadır. Tabloda dikkat çeken diğer bir ürün de 907 dirhemlik ipek tohumudur. Nitekim çiftlikte iki adet taştan yapılmış ipek tezgâhı da bulunmaktadır. Bu durum çiftlikte ipeğin üretilip işlendiğini de göstermektedir.

Tablo 1’de miktar ve ölçü birimleri verilen tohumlar dışında 1856 yılının Mart ayında çiftlikteki diğer arazilere ekilmek üzere kayıt altına alınmış tohumun cinsi, miktarı ve ölçü birimleri aşağıda Tablo-2’de verilmiştir.

Tablo 2: Ra’sü’l-Ayn Çiftliği’ndeki Diğer Tohumun Cinsi ve Miktarı (BOA., HH. d... 15070, 2,3, Hicri 17 Rebiyülevvel 1272.)

Cinsi	Miktarı	Ölçü Birimi
Arabistan Yer Alması Tohumu	428	Kıymeti
Patata Tohumu	40	Kıymeti
Hıyar Tohumu	11	Kıymeti
Kabak Tohumu	8 - 100	Kıymeti
Şeker Kamışı	66	Adet
Soğan	109	Kile

Ra’sü’l-Ayn Çiftliği’nde depolanan tohum miktarlarından da anlaşılacağı üzere çiftlikte en fazla ekilen ürün buğday ve arpadır. Bunun dışında çiftlik arazilerinde Arabistan yer elması, patates, hıyar, soğan, şeker kamışı, pamuk, mercimek, darı, bakla, soğan, kabak ve karpuz gibi ürünler de ekilmiştir. Tablolarda belirtilen tohum miktarlarının fazlalığı, Ra’sü’l-Ayn Çiftliği’nde ekilen arazilerin büyüklüğünü göstermesi yönüyle de önemlidir.

1.2. Ra’sü’l-Ayn Çiftliği’nde Meyvecilik Faaliyetleri

Ra’sü’l-Ayn Çiftliği’nde hububat ekiminin yanında bahçecilik ve meyvecilik faaliyetleri de yapılmıştır. Bu durumun en somut göstergesi 1855 yılına ait arşiv belgesinde verilen bahçe isimleri ve bu bahçelerdeki meyve ağaçlarının sayılarıdır. Çiftliğin bazı bölgelerinde mevcut olan yaşlı meyve ağaçlarının cinsi ve adedi Tablo-3’te verilmiştir.

Tablo 3. Ra’sü’l-Ayn Çiftliği’ndeki Yaşlı(Eski) Meyve Ağaçları ve Adetleri (BOA., HH. d... 15070, 3.)

Cinsi	Adedi
İpek Dut Ağacı	1.518
Nar Ağacı	100
Ayva Ağacı	3
İncir	36
Hurma	2
Servi	1
Magris (Fidanlık)	2
Kavak Ağacı	3
Tatlı Limon	275
Dut Meyve Ağacı	26
Limon	3
İpek Dut Yaprağı (Tahminen)	600 yük ⁶
İsmail El-Basri adlı şahsa yıllık 300 kuruşa iltizama verilen nar ve zerdali ağaçları	70
Toplam	2.638

⁶ Bir yük kuruş 100.000 akçeden oluşur.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde nar, ayva, incir, hurma, limon, dut gibi birçok meyve çeşidinin yetiştirildiği görülmektedir. Çiftlik arazisi üzerindeki ağaçların bir kısmı iltizam usulü ile 300 kuruş bedel ile İsmail El-Basri adlı mültezime verilmiştir.

Tablo 3'te sayıları verilen meyve ağaçlarının dışında yine Ra'sü'l-Ayn Çiftliği arazisi içinde mültezime verilen Beri' el-Kebir, Beri'el-Sani, Davarsız el-Meçhul, Dere, Müslim Dere, Ebu Bin Nusret, Elmakas, Huta, Huta es-Sani, Kebir, Durzen, Ken'an, Seyde, Nasif, Selim, Şakure, Tek ve Zağ adlı bahçeler de bulunmaktadır. Bu bahçelerde genç meyve ağaçları mevcuttu. 1850 ile 1854 yılları arasında adı geçen bahçelerdeki yeni ağaç sayıları aşağıda Tablo-4'te verilmiştir.

Tablo 4: Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'ndeki Yeni(Genç) Meyve Ağaçları ve Adetleri (BOA., HH. d... 15070, 3.)

Yıl	1850	1851	1852	1853	1854	
Bahçe Adı / Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Toplam
Ken'an Bahçesi	8.050	-	450	1.500	980	10.980
Seyde Bahçesi	2.050	-	-	-	203	2.253
Nasif Bahçesi	2.000	-	1.000	-	400	3.400
Selim Bahçesi	2.900	-	1.200	-	50	4.150
Elmakas Bahçesi	5.500	-	1.360	300	-	7.160
Şakure Bahçesi	-	3.000	1.400	2.000	1.500	7.900
Huta Bahçesi	-	2.500	-	500	-	3.000
Dere ve Müslim Dere Bahçesi	-	2.287	3.200	4.200	413	10.100
Ebu Bin Nusret Bahçesi	-	500	-	890	1.775	3.165
Tek Bahçesi	-	-	500	1.900	-	2.400
Davarsız el-Meçhul Bahçesi	-	-	140	100	-	240
Beri' el-Kebir Bahçesi	-	-	-	5.000	-	5.000
Kebir ve Durzen Bahçesi	-	-	-	1.500	1.500	3.000
Beri'el-Sani Bahçesi	-	-	-	-	3.430	3.430
Huta es-Sani Bahçesi	-	-	-	-	11.500	11.500
Zağ Bahçesi	-	-	-	-	344	344
Ara Toplam	20.500	8.287	9.250	17.890	22.095	
Genel Toplam						78.022

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde bulunan bahçeler arasında en fazla genç meyve ağacının 11.500 adetle Huta es-Sani bahçesinde olduğu görülmektedir. 1850 - 1854 yılları arasında Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde bahçelerde kayıt altına alınan genç meyve ağacının genel toplamı 78.022 adettir.

Tablo 4'teki bahçelerde ekili genç meyve ağaçlarının dışında çiftlik içinde yeni ekilmiş portakal, limon, şeftali, kaysı, vişne, ayva, tespih ve elma ağaçları da bulunmaktadır. Bu meyve ağaçlarının adetleri Tablo-5'te verilmiştir.

Tablo 5. Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde Muhtelif Yerlerdeki Meyve Ağaçları (BOA., HH. d... 15070, 3)

Ağacın Cinsi	Adet
Tespîh Ağacı	983
Portakal - Limon Ağacı	45
Şeftali	25
Zerdali (Kaysı)	125
Vişne	130
Elma	170
Ayva	40
Muz	3
Toplam	1.579

1850-1854 yılları arasında Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde bulunan bahçe ve muhtelif yerlerdeki yaşlı veya genç meyve ağaçların sayısı toplamda 82.239'dur. Bu ağaç sayılarından da anlaşılacağı üzere Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde hububat tarımının yanında ciddi anlamda meyve yetiştiriciliği de yapılmıştır. Ayrıca, iklim şartlarından dolayı bölgede çok yetiştirilmeyen muz, limon ve portakal ağaçlarının da varlığı dikkat çekicidir. Bu ağaçlar yeni mültezim olan Habib-i Neccar'a şahitler huzurunda 53.070,5 kuruş bedel karşılığında devredilmiştir (BOA, HH. d. 15070, 3).

2. Hayvancılık Faaliyetleri

1855 yılında Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde yetiştirilen hayvanlar daha çok et, süt gibi ihtiyaçları karşılamak için beslenmiştir. Bu hayvanlar ayrıca, tarımsal faaliyetlerde ve ulaşımda da kullanılmışlardır. Belirtilen yılda çiftliğin muhtelif yerlerinde kayıt altına alınan hayvanların cinsi, adedi ve değerleri Tablo-6'da verilmiştir.

Tablo 6: Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'ndeki Muhtelif Yerlerdeki Hayvanların Cinsi ve Adedi (BOA., HH. d... 15070, 2-3.)

Cinsi	Adedi	Değeri
Çift Öküzü	54	26.650
İnek (Danasıyla)	36	7.880
Bargir	4	1.380
Merkeb	10	3.130
Dişi Merkeb	2	415
Deve	7	5.380
Toplam	113	44.835

Tablo 6'ya bakıldığında çiftliğin muhtelif yerlerinde 54 adet çift öküzün, 36 adet ineğin, 4 adet atın, 12 adet merkebin ve 7 adet devenin kayıt altına alındığı görülmektedir. Bu hayvanlar daha çok tarla sürmede ve ulaşımda kullanılan hayvanlardır.

27 Kasım 1855 tarihinde Ra'sü'l-Ayn Çiftliği içinde yer alan Maşuk arazisinin demirbaş listesinde kayıt altına alınan eşya ve hayvanın cinsi, adedi ve değeri Tablo-7'de verilmiştir.

Tablo 7: Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde Metruk Arazideki Hayvan ve Demirbaş Listesi (BOA., HH. d... 15070, 2-3.)

Cinsi	Adedi	Değeri (Kuruş)
Çift Öküzü	24	15.100
Bargir	2	900
Deve	2	2.000
Çift Taburu	69	690
Boyunduruk	24	90
Halebden Mamul İp	12	44
Hatabden Halka	12	12
Hatabden Sapan	24	192
İple Yolar	12	12
Nakden	-	10.000
Toplam	181	29.040

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, çiftlikteki Maşuk arazisinde 24 adet çift öküzün, 2 adet atın ve 2 adet devenin kayıt altına alındığı görülmektedir. Bu hayvanlarda tarla sürmede ve ulaşımda kullanılan hayvanlardır. Belgede ayrıca çiftlik işlerinde kullanılan boyunduruk, ip, halka, sapan ve yular gibi malzemeler de kayıt altına alınmıştır. Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde bulunan tüm hayvanların bu sayılarla sınırlı olmadığı düşünülmektedir. Çünkü bu sayılar sadece çiftlikteki muhtelif yerlerdeki ve Maşuk arazisindeki sayılardır. Çiftlik arazisi içinde önceki bölümlerde de değinildiği üzere Beri' el-Kebir, Beri'el-Sani, Davarsız el-Meçhul, Dere, Müslim Dere, Ebu Bin Nusret, Elmakas, Huta, Huta es-Sani, Kebir, Durzen, Ken'an, Seyde, Nasif, Selim, Şakure, Tek ve Zağ gibi birçok bahçe yer almaktadır. Bu bahçelerdeki hayvan sayılarına ulaşamamıştır.

2.1. Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde İpek Böceği Yetiştiriciliği

19. yüzyıla ait arşiv belgeleri incelendiğinde, Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde ipek böceği tohumu ve işleme tezgâhının bulunduğu görülmektedir. Buna 27 Kasım 1855 tarihli arşiv belgesi örnek gösterilebilir. Belgede Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde 907 dirhem ipek tohumu ve çiftlikte iki adet taştan yapılmış ipek tezgâhu bulunduğu ifade edilmektedir (BOA, HH. d. 15070, 2-3).

Çiftlikte 20. yüzyılda da ipek böceği yetiştiriciliğinin yapıldığına yönelik arşiv belgeleri bulunmaktadır. Örneğin, 7 Şubat 1912 tarihli arşiv belgesinde ipek böceği yetiştiriciliği için tahsis edilen araziye 1910-1911 yıllarında talipli çıkmadığı, bu işin çiftlik idaresince yapılması için izin verilmesi ve bir miktar da para gönderilmesi istenmiştir (BOA, MB. İ. 159/14). Yapılan yazışmalar neticesinde çiftlikte ipekböceği yetiştiriciliğinin devam ettirilmesi için Düyun-ı Umumiye Fen Müşaviri ve Bursa Harir Darümuallimi Müdürü olup Hazine-i Hassa Ziraat Fen Müşavirliği'ni fahri olarak yapmakta olan Torkomyan Efendi'nin çiftliğe gönderilmesi istenmiştir (BOA, MB. İ. 165/74). 30 Aralık 1914 tarihli diğer bir arşiv belgesinde de Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde ipekböceği yetiştiriciliğinin geliştirilmesi için ipek tohumu satın alınması gerektiği ifade edilmiştir (BOA, MB. İ. 179/5).

3. Sur Kasabasındaki Susuzluk Sorununun Çözülmesi

1867 yılında Meclis-i Vala'da alınan karar doğrultusunda Ra'sü'l-Ayn'daki su bentleri ve arklarının tamiri için on beş bin kuruş harcanmıştır (BOA, MVL. 1050/30.1). Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nin kuzeydoğusunda bulunan Sur kasabası⁷ 13 Mayıs 1893 tarihinde susuzluk sorunu yaşamıştır. Devlet yetkilileri bu kasabanın susuzluk sorununu

⁷ Mardin'in Kızıltepe ilçesidir.

çözmek için çeşitli arayışlara girmişlerdir. Yapılan incelemeler neticesinde Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nden geçen nehrin sularının fazla olduğu anlaşılmıştır. Bu nehirden alınacak 400 metreküp suyla Sur kasabasının susuzluk sorununun çözülebileceği düşünülmüştür (BOA, BEO, 199/ 14879.1).

Harita 1: Ra'sü'l-Ayn ve Sur Kasabasını Gösteren Harita (BOA, HRT. 401, (Hicri 29 Zilhicce 1341)



Bu doğrultuda ilgili devlet birimleri harekete geçirilmiş ve su isale hattının yapılması için bölgeye bir mühendis gönderilmiştir. Ancak gönderilen mühendisin hastalanması üzerine proje gecikmiştir (BOA, BEO, 329/ 24627.1). Bu durum kasabadaki su sorunun daha da büyümesine neden olmuştur. Sur kasabasındaki susuzluk sorunu büyüyünce suyun bir an önce kasabaya ulaştırılması için yeni bir keşfin yapılması ve su isale hattının biran önce yapılması istenmiştir (BOA, BEO, 422 / 31594).

Sonuç

Osmanlı Devleti, merkezden uzakta bulunan topraklarda tımar sistemiyle birlikte iltizam sistemini de hayata geçirmiştir. Ra'sü'l-Ayn Çiftliği de Osmanlı Devleti'inin iltizam usulünü uyguladığı çiftliklerden biridir. Bu durum araştırmada incelenen arşiv belgelerinde de ifade edilmektedir. Çiftlikte iltizam sisteminin uygulandığını gösteren belgelerden biri 27 Kasım 1855 tarihli arşiv belgesidir. Bu arşiv belgesinde çiftliğin Habib-i Neccar adlı mültezime şahitler huzurunda ihale ile verildiği ifade edilmektedir. Aynı arşiv belgesinde çiftlikteki 70 adet ağacın 300 kuruş bedel karşılığında İsmail El-Basri adlı mültezime iltizam yoluyla verildiği de belirtilmektedir.

Araştırmada Ra'sü'l-Ayn Çiftliği içinde Beri' el-Kebir, Beri'el-Sani, Davarsız el-Meçhul, Dere, Müslim Dere, Ebu Bin Nusret, Elmakas, Huta, Huta es-Sani, Kebir, Durzen, Ken'an, Seyde, Maşuk, Nasif, Selim, Şakure, Tek ve Zağ adlı bahçelerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bahçelerden biri olan Maşuk arazisine 1855 yılında ekilecek tohum miktarları şöyledir: 324 kile hinta (buğday), 162 kile şair, 15 kile darı, 200 kıymet pamuk, 4 kile sisam, 20 kile burçak, 20 kile bakla, 20 kile mercimek, 2 kile kabak ve karpuz tohumu, 2 kile de Frenk fasulyesi. Maşuk arazisi çiftlikte bulunan arazilerden sadece biridir. Kayıtlarına ulaşamadığımız diğer bahçelere ekilen tohumların da miktarı düşünüldüğünde Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde ciddi anlamda tarım faaliyetinin yürütüldüğü sonucuna varılabilir.

Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde hububat ve benzeri ürünlerin ekiminin yanında meyvecilik faaliyetleri de yürütülmüştür. 1855 yılında çiftlik arazisinde 2.638 yaşlı meyve ağacı, 78.022 genç meyve ağacı ve muhtelif yerlerde 1.579 adet meyve ağacı bulunmaktadır. Toplamda 82.239 olan bu meyve ağaçlarında incir, nar, ayva, hurma, tatlı limon, limon, dut, portakal, şeftali, kaysı, vişne, elma ve muz gibi ürünler yetiştirilmiştir.

Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nde dikkat çeken diğer bir faaliyet de ipeğin üretilip işlenmesidir. Arşiv belgelerindeki kayıtlara göre çiftlikte 907 dirhemlik ipek tohumu ve iki adet taştan yapılmış ipek tezgâhı da bulunmaktadır.

Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'ndeki Maşuk arazisinde 181 adet, muhtelif yerlerde de 113 adet hayvan bulunmaktadır. Bunlar daha çok tarla sürmede ve ulaşımda kullanılan at, öküz, eşek, deve gibi hayvanlardır.

Osmanlı Devleti tarımı geliştirmek amacıyla Amerika ve Avrupa ülkelerinden çeşitli makineler de ithal etmiştir. Nitekim 1855'te Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nin deposunda kayıt altına alınan alet ve edevatlar içinde Amerika ve Avrupa'dan getirilmiş 1 adet tohum ekimi için demir araba, 1 adet mısır buğdayı makinesi, 1 adet pamuğu tohumdan ayıran makine, 1 adet toprağı ottan temizleme işine yarayan makine, 2 adet Efrençi çift demir aleti ve bu aletlere ait 2 adet demir zincir ve 30 adet burgu yer almaktadır. Yurtdışından getirilen bu aletler Osmanlı Devleti'nin tarımsal üretimde verimi ve kaliteyi artırma adına farklı arayışlar içinde olduğunu göstermektedir.

Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nin arazileri çiftlik içinden geçen nehrin sularıyla sulanmıştır. Çiftlikten geçen bu nehrin, bölgenin ihtiyaçları bakımından önemli bir su kaynağı olduğu da bilinmektedir. Öyle ki çiftliğin kuzeydoğusunda bulunan Sur (Kızıltepe) kasabası, Mayıs 1893 tarihinde susuzluk sorunu yaşamış ve devlet yetkilileri kasabanın susuzluk sorununu Ra'sü'l-Ayn Çiftliği'nden geçen nehir sularıyla çözmeye çalışmıştır.

Kaynaklar

Osmanlı Arşiv Belgeleri

- BOA, HRT. 401, Hicri 29 Zilhicce 1341 – M.12 Ağustos 1923.
 BOA, BEO, 199/14879.1, H. 26 Şevval 1310 – M. 13 Mayıs 1893.
 BOA, BEO, 329/24627.1, H. 9 Cemaziyülahır 1311 – M. 18 Aralık 1893.
 BOA, BEO, 422/31594. 1, H. 16 Zilhicce 1311 – M. 20 Haziran 1894.
 BOA, HH. d. 15070, 2, H. 17 Rebiyülevvel 1272 – M. 27 Kasım 1855.
 BOA, HH. d. 15070, 3, H. 17 Rebiyülevvel 1272 – M. 27 Kasım 1855.
 BOA, HH. d. 15070, 5, H. 17 Rebiyülevvel 1272 – M. 27 Kasım 1855.
 BOA, MB. İ. 165/74, H. 25 Safer 1331 – M. 3 Şubat 1913.
 BOA, MB. İ. 179/5, H. 12 Safer 1333 – M. 30 Aralık 1914.
 BOA, MB. İ. 159/14, H. 18 Safer 1330 – M. 7 Şubat 1912.
 BOA, MVL. 1050/30.1, H. 16 Şevval 1283 – 21 Şubat 1867.
 BOA, MVL. 778/55, H. 01 17 Rebiyülevvel 1282 – M. 10 Ağustos 1865.

Araştırma- İnceleme Eserler

- Atar, E. ve Eslemez, M. F. (2011). *Ceylanpınar İlçe Durum Raporu*. Şanlıurfa: Karacadağ Kalkınma Ajansı.
 Ayverdi, S. (2019). *Dünden Bugüne Ne Kalmıştır*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
 Bozkurt, A. (2017). Ra'sü'l-Ayn Tarihi (Ortaçağ Dönemi). (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Şanlıurfa.
 Buğdaycı, H. (2015). Arpadan Kiloya, Arşından Metreye Anadolu'nun Ağırlık ve Ölçüleri. *İSMEK El Sanatları Dergisi*. Sayı (20), 145.
 Eroğlu, C., Babuçoğlu M. ve Özdil, O. (2012). *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Musul*. Ankara: ORSAM - Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
 Güran, T. (1998). *19. yy. Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
 Karal, E. Z. (1983). *Osmanlı Tarihi (I. Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri)*. Ankara: TTK Basımevi.
 Karaman, O. (2012). Diyarbakır Valisi Hatunoğlu Kurt İsmail Hakkı Paşa'nın Diyarbakır'daki Aşiretleri Islah ve İskân Çalışması (1868-1875). *History Studies*. 0(özel sayı). 227-249.
 Kösen, F. (2014). *Ceylanpınar Ovası Topraklarının Sulama Öncesi Agregat Stabilitesi Ve Bazı Toprak Özellikleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü). Şanlıurfa.
 Oldaç, T. Y. (1970). Ceylanpınar - Râsülayn Karstik Kaynaklarının Teşekkülü. *Türkiye Jeoloji Bülteni*. (13). 72-106.
 Şanda, M. N. (2021). 20. Yüzyılda Ceylanpınar Çiftliği. *Tarih ve Gelecek Dergisi*. 7(1), (363-382).
 Şemseddin Sami, (H.1317). *Kamus-ı Türki. "Efrenci"*. Dersaadet - İstanbul: İkdam Matbaası.
 Tuylu, G. İ. (2002). *Ceylanpınar Tarım İşletmesinde Mekanize Yağmurlama Sulama Sistemlerinin Uygulanma Olanakları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü). Ankara.

Ekler:

Ek 1: BEO. 000329/024627/002/001 Nolu Arşiv Belgesi (Sur Kasabasına Su ihtiyacının Ra'sü'l-Ayn'dan Karşılanmasına Dair Belge.

خبریه صیغه

اتحادیه ایالتی

علائی
٦٠

معروضه جا کتبہ لریدر
رأس العیبه جقتك لهریون داخلنده کی نهرک فضلاندده مورقینه صوالا ریلله نام نامی حضرت خدایقناهی منسوباً برسبل اناسی ضمنده شرفصار اولدایلم
سینجانب تنهاهی نطوره جلیله نوقیقا اولیایب تنظیم اولسانه کشف دفتریک سوریه اراضی سینه قومسیونه کوندر یسه و بعضی حاکم لهنوز عملیایه مکتب ایلدیکننده
عملیات بجوئه تک عیبت اجراسی لرینه دتر بریوت ولایت عیبه سنده کوندر یسه لفرافسانه لقیده اقتصای حالک ایفادانسی هام سیری تعظیم اولان کاروان
مانجیو دتمسه یری نورولوتکره سامیه جناب صدایتنا لهدرین امر و انبار بویسه اولقدنله تی سجایده استعاره جواباً نهور قومسیونده بکره انانه لفرافسانه
نهور صوایجیو برنجی دفعه اجرا ایلدی کشفک مطوبه مؤلفه اولمجه تکرار کتبیات اجراسی ضمنده کوندر یسه لفرافسانه مورقینه سنده خسته لندیغی و عاده عافیت
ایلدیکنی متعاقب کتبیات مقفیه تک اجراسی تجمیله بلدیله جمعی کوندر یسه هغه عرصه دیانه کیفیت مبارت مقفیه لفرافسانه مورقینه سنده حضرت صلح لورکدر
لر صلاح امر و انبار بویسه
لرقرینه تمامه
مسئول

OSMANLI ARŞIVI		
BEO		
329	24627	2

BEO.000329.024627.002

Ek 1: BEO. 000329/024627/002/001 Nolu Arşiv Belgesi (Sur Kasabasına Su ihtiyacının Ra'sü'l-Ayn'dan Karşılanmasına Dair Belge.

Maruz-ı çaker-i keminelereidir ki

Ra'sü'l-Ayn çiftliği hümayunu dâhilindeki nehrin fazlasından Sur kasabasına su isalesiyle nam-ı nami hazreti hilâfet-penâhiye mensuben bir sebil inşası zımnında şeref-sâdır olan irade-i seniye-i cenabı sahn-ı şahî mantuk-ı celiline tevfi ken ol babda tanzim olunan keşf defterinin Suriye arazi-i seniyye komisyonuna gönderilmiş olduğu halde henüz ameliyata mübâşeret edilmediğinden bahisle ameliyatı mebhusenin sürat-ı icrası lüzumuna dair Beyrut vilayeti aliyesinden gönderilen telgrafnamenin lefiyle iktizayı halin ifa ve ebnası hamepira-i tazim olan 6 Kânunuevvel sene 309 tarihli ve yetmiş yedi numaralı tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı sedâret-penâhilerinde emir-i ezber buyrulmuş olmakdan naşi sebk eden işare cevaben mezkûr komisyondan bu kere alınan telgrafname de mezkûr su için birinci defa icra edilen keşfin matluba muvafık olmaması cihetiyle tekrar keşfiyat icrası zımnında gönderilen mühendisin Sur kasabasında hastalandığı ve iadei afiyet eylediği mütakib keşfiyat-ı mukteziyenin icrasıyla neticesinin bildirileceği gösterilmiş olmağla arz ve beyanı keyfiyete mübâderet kılınmağın her halde emr ü ferman hazreti veliyyül emrindir.

Fi 21 Receb Sene 1311 ve Fi 16 Kânunusani Sene 309

Nazır-ı Hazine-i Hassa

Ek 1: HH.d... 15070/003 Belgenin Transkripsiyonu (4.Sayfa)

تذکره فضیل و ارضیت بطلبه محمد زکریا مودود نوظنه اشیر عتیقه ضمیمه دفتر

ایده روبرو انجمن ع ۱۰۱۸
 ناصر انجمن ع ۱۰۰
 عبدالعزیز انجمن ع ۴۶
 خود ع ۳
 رفیقان قیامه انجمن ع ۳
 مکتب لیبوت ع ۳۷۵
 دوبره مع انجمن لیبوت ع ۳

فضیل مکرر و اقله کله صنف صنف حضرت قیامه اسعد الکریم
 کله نوبه اوصاف غلظت هوسه الزام وریلا اشیر عتیقه بی حاوی
 برتقوم مودود نوظنه ناصر و زر زالو ع ۷۰

ایده روبرو انجمن قیامه
 لیبوت ع ۳

ع ۳۷۴۸

تذکره رفته سیم نوظنه اشیر جدید دفتر

	<u>ع</u> ۷۱	<u>ع</u> ۷۰	<u>ع</u> ۶۹	<u>ع</u> ۶۸	<u>ع</u> ۶۷
کفاله نفوس	۹۱۰	۱۵۰۰	۴۵۰	۱۰۰۰	۱۰۵۰
سبع نفوس	۴۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۴۰۰
ناضف نفوس	۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
سایح نفوس	۵۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
المفق نفوس	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
لیور نفوس	۱۵۰۰	۰۰۰	۱۴۶۰	۰۰۰	۰۰۰
ضقه نفوس	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
دوره و سنج دوره نفوس	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
سوسه بظهوره نفوس	۶۴۴	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
مکتب نفوس	۱۷۷۵	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
مکتب نفوس	۰۰۰	۱۸۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
دوایر نفوس	۰۰۰	۱۸۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
بیدار الملب نفوس	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
بیدار و ورز نفوس	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
لبز و ورز نفوس	۱۵۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
نذیر نفوس	۰۰۰	۱۵۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
نذیر نفوس	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
ضقه الملب نفوس	۴۴۴۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
ضقه الملب نفوس	۱۱۵۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
زنج نفوس	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
	۴۴۶	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
	۳۳۰۹۵	۱۷۱۹۰	۹۳۰	۸۳۸۷	۳۰۵۰۰

ایده روبرو
 لیبوت ع ۳
 ۱۶۱۴

ع ۷۱۰۴۴

**Ek 1: HH.d... 15070/003 Belgenin Transkripsiyonu
(4.Sayfa)**

Re'su'l-ayn çiftlik ve ve arazisinin bazı mahallerinde mevcut bulunan eşcar-i 'atika cinsi ve miktarı

İpek Dut Ağacı	Aded	1518
Nar Ağacı	Aded	100
Ayva Ağacı	Aded	3
İncir	Aded	36
Hurma	Aded	2
Servi		1
Magris		2
Kavak Ağacı	Aded	3
Tatlı limon	Aded	275
Dut Meyve Ağacı	Aded	26
Limon	Aded	3
İpek Dut Yaprağı Tahminen	Yük	600

Çiftlik-i mezkûr dâhilinde olup safsaf havuzu karşısında İsmail el-Basri nam kimesneye senevi 300 kuruşa her sene iltizama verilen eşcar-ı atıkayı havi bir bahçede mevcut bulunan nar ve zerdalu ve saire: aded 70
Aded-i yekûn: 2638

Mültezim-i merkuma teslim olunan eşcar-ı cedidenin miktarı:

ded 67	aded 68	aded 69	aded 70	aded 71	
8050	0000	450	1500	980	Ken'an Bağçesi
2050	0000	000	000	203	Seyde Bağçesi
2000	0000	1000	000	400	Nasif Bağçesi
2900	0000	1200	000	50	Selim Bağçesi
5500	0000	1360	300	000	Elmakas Bağçesi
0000	3000	1400	2000	1500	Şakure Bağçesi
0000	2500	0000	500	000	Huta Bağçesi
0000	2287	3200	4200	413	Dere ve Müslimdere Bağçesi
0000	500	000	890	1775	Ebu bin Nusret Bağçesi
0000	0000	500	1900	000	Tek Bağçesi
0000	0000	140	100	000	Davarsız el-meçhul Bağçesi
0000	0000	000	5000	000	Berî' el-kebir bahçesi
0000	0000	000	1500	1500	Kebir ve durzen bahçesi
0000	0000	000	0000	3430	Berî'el-sani bahçesi
0000	0000	000	0000	11500	Huta es-sani bahçesi
0000	0000	000	0000	344	Zağ bahçesi

Aded: 78022

Tahminen yaprak yün: 1612

Yazar Katkıları: **Tek Yazar** Fikir- Tasarım- Tek Yazar; Denetleme-; Kaynaklar-; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi; Analiz ve/ veya Yorum-; Literatür Taraması ; Yazıyı Yazan; Eleştirel İnceleme

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Kurul Belgesi:

Author Contributions: **Sole Author** Concept -; Design-; Supervision-Resources; Data Collection and/or Processing; Analysis and/or Interpretation; Literature Search-; Writing Manuscript-; Critical Review

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Ethical Committee Approval: